

Không gian xã hội của trẻ em nông thôn trong bối cảnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa

Nguyễn Đức Chiện^(*)

Nguyễn Thị Thu Hương^(**)

Tóm tắt: Trong những thập kỷ vừa qua, Việt Nam đã có nhiều nỗ lực tạo môi trường tốt nhất nhằm phát triển toàn diện về thể chất, tinh thần và trí tuệ cho trẻ em nói chung và trẻ em nông thôn nói riêng. Tuy nhiên, nhiều lệch chuẩn xã hội xảy ra với trẻ em nông thôn gần đây cho thấy không gian xã hội vẫn chưa đảm bảo an toàn, ảnh hưởng đến sự phát triển toàn diện của trẻ em. Thực tế này gây quan ngại đối với gia đình, cộng đồng và chính quyền các cấp. Dựa vào các tài liệu thứ cấp gần đây, bài viết phân tích một số khía cạnh liên quan đến giá trị, chuẩn mực tương tác trong không gian gia đình, nhà trường, cộng đồng nơi các em đang sống và học tập, từ đó gợi mở hướng hoàn thiện chính sách tạo dựng không gian xã hội an toàn, lành mạnh cho trẻ em nông thôn trong bối cảnh hiện nay.

Từ khóa: Không gian xã hội, Trẻ em nông thôn, Công nghiệp hóa, Hiện đại hóa

Abstract: Over the past decades, Vietnam has made great efforts to create the best environment for comprehensive development of physics, mind and intelligence for children in general and rural children in particular. However, various social disparities found in rural areas recently have shown the fact that social space remains unsafe, negatively affecting the comprehensive development of children. This has raised deep concerns among families, communities and governments at various levels. Based on recent secondary documents, the article analyzes some aspects related to values, standards of interaction in the home, school, and community space where children live and study, thereby providing a suggestion to complete the policy in order to create a safe and healthy social space for rural children in the current context.

Keywords: Social space, Rural Children, Industrialization, Modernization

1. Đặt vấn đề

Việt Nam là quốc gia đầu tiên ở châu Á và là nước thứ hai trên thế giới phê chuẩn

Công ước của Liên Hợp Quốc về Quyền trẻ em, năm 1990 (Xem: <https://www.unicef.org/vietnam>). Hiện thực hóa Công ước quốc tế về Quyền trẻ em, trong những năm qua, Đảng và Nhà nước Việt Nam luôn quan tâm, chú trọng kiện toàn hệ thống pháp luật, chính sách về bảo vệ, chăm sóc và giáo dục trẻ em. Trong đó, một số văn

^(*) PGS.TS., Viện Xã hội học, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam; Email: xhhchien@yahoo.com

^(**) ThS., Viện Xã hội học, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

bản chủ trương, chính sách quan trọng đã được ban hành như: Chỉ thị số 20-CT/TW ngày 05/11/2012 của Bộ Chính trị về “Tăng cường công tác chăm sóc, giáo dục và bảo vệ trẻ em trong tình hình mới”; Khoản 1 Điều 37 Hiến pháp năm 2013 quy định “Trẻ em được Nhà nước, gia đình và xã hội bảo vệ, chăm sóc và giáo dục; được tham gia vào các vấn đề về trẻ em. Nghiêm cấm xâm hại, hành hạ, ngược đãi, bỏ mặc, lạm dụng, bóc lột sức lao động và những hành vi khác vi phạm quyền trẻ em”; Luật Trẻ em năm 2016 đã thể hiện rõ quyết tâm của Việt Nam trong giải quyết vấn đề này và được cụ thể hóa trong Điều 25, 26, 27, 28. Có thể nói, trong những thập kỷ qua, Việt Nam đã có nhiều nỗ lực tạo dựng môi trường chăm sóc và giáo dục, bảo đảm không gian tốt nhất cho trẻ em ở trường học, gia đình và cộng đồng nhằm phát triển toàn diện cho trẻ trong bối cảnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa. Không gian xã hội - nơi trẻ em nông thôn sinh sống đang diễn ra như thế nào? Nội dung bài viết góp phần làm rõ vấn đề này qua một số khía cạnh liên quan đến không gian xã hội của trẻ em ở nông thôn¹.

2. Không gian xã hội cho trẻ em trong gia đình nông thôn

Môi trường gia đình là không gian xã hội đầu tiên đối với mỗi con người, không chỉ chăm sóc thể chất mà còn truyền đạt các giá trị, chuẩn mực giúp trẻ hình thành nhân cách, cư xử đúng mực với thành viên gia đình và những người xung quanh. Việc xây dựng không gian xã hội hài hòa và an bình ở gia đình sẽ tạo cơ hội cho trẻ em

phát triển cả về thể chất và tinh thần trước khi tham gia vào các không gian xã hội tiếp theo là nhà trường, cộng đồng xã hội. Tuy nhiên, quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế đã ảnh hưởng đến hình thức tương tác, giá trị, chuẩn mực và thiết chế vận hành trong gia đình nông thôn Việt Nam (Vũ Tuấn Huy, 2006).

Hiện nay, các mối quan hệ tương tác của trẻ em trong nhiều gia đình ở nông thôn đang gặp không ít khó khăn do đa số cha mẹ bận mưu sinh hàng ngày, nhiều cha mẹ di cư đến các khu đô thị, khu công nghiệp, thậm chí ra nước ngoài để làm việc, hoặc có những cha mẹ ly hôn/ly thân nên trẻ thiếu vắng sự tương tác giữa cha hoặc mẹ, thậm chí cả cha và mẹ. Kết quả nghiên cứu của Nghiêm Thị Thủy (2015) cho thấy, việc cha mẹ đi lao động ở nước ngoài có ảnh hưởng đến sự phát triển thể chất, tinh thần và học tập của trẻ em. Theo Vũ Mạnh Lợi và cộng sự (2018), tình trạng ly hôn của cha mẹ để lại nhiều hệ quả đối với đời sống tinh thần và học tập của con cái. Có thể nói, những thay đổi liên quan đến công việc và hôn nhân của cha mẹ đã chi phối cuộc sống của trẻ em, đặc biệt là việc chăm sóc thể chất và truyền thụ những giá trị, chuẩn mực gia đình cho trẻ em. Theo các nghiên cứu này, nhiều trẻ sống với ông/bà, anh chị em đang gặp khó khăn trong tương tác hàng ngày do thiếu vắng sự tương tác và kiểm soát trực tiếp từ phía cha mẹ.

Bên cạnh đó, các giá trị, chuẩn mực truyền thống trong gia đình nông thôn cũng đang có nhiều thay đổi trong bối cảnh hiện nay. Một số kết quả nghiên cứu gần đây cho thấy, nhiều gia đình nông thôn sử dụng tivi kết nối Internet hoặc cha mẹ, anh chị trong gia đình khi sử dụng điện thoại thông minh vô tình để trẻ tiếp cận một số chương trình/trang web không phù hợp với lứa tuổi của

¹ Không gian xã hội của trẻ em nông thôn gồm mối quan hệ tương tác giữa các chủ thể trong gia đình, các giá trị, chuẩn mực và thiết chế xã hội vận hành thông qua quan hệ tương tác của trẻ trong môi trường sống, học tập hàng ngày.

trẻ (Nguyễn Đức Chiện, 2012). Mặt khác, cha mẹ thiếu kiến thức giáo dục văn hóa, kỹ năng sống và giới tính cũng khiến trẻ bỡ ngỡ với hệ giá trị, chuẩn mực mới trong cuộc sống. Nghiên cứu của Đỗ Thị Bình và cộng sự (2002), Nguyễn Thị Minh Phương (2013) khi phân tích mối quan hệ tương tác giữa cha mẹ và con cái cũng chỉ ra rằng, nhiều bậc cha mẹ không đủ kiến thức để dạy dỗ con cái. Giáo dục kỹ năng sống và giới tính cho con cái cũng là một vấn đề khá mới nên nhiều gia đình còn lúng túng.

Có thể nói, bên cạnh những tiện ích mà công nghệ thông tin, mạng Internet đem lại cho các gia đình nông thôn thì cũng tiềm ẩn không ít vấn đề tiêu cực như trẻ em có thể truy cập vào các kênh thông tin trên Internet chứa nội dung độc hại ảnh hưởng đến nhân cách và lối sống của các em. Trong khi đó, nhiều cha mẹ bận mưu sinh, thiếu kiến thức giáo dục và thời gian quan tâm đến con cái cũng như không kiểm soát được hành vi của trẻ đã tạo cơ hội cho nhiều vấn đề tiêu cực, không lành mạnh thấm thấu dần vào lối sống của trẻ.

Tình trạng bạo lực trong gia đình vẫn còn tồn tại ở nông thôn (chủ yếu trong nhóm gia đình kinh tế khó khăn) có ảnh hưởng tiêu cực đến tinh thần của trẻ em. Nghiên cứu của UNICEF (2017) cho thấy số lượng lớn trẻ em - kể cả trẻ chỉ mới 12 tháng tuổi - đang bị bạo lực, thường là bởi chính những người được giao phó chăm sóc các em. Tình trạng cha mẹ và người lớn dùng hình thức trừng phạt thân thể đối với trẻ vẫn diễn ra vì họ cho rằng như vậy trẻ sẽ tôn trọng và vâng lời hơn; cùng với thói quen, quan niệm truyền thống như “thương cho roi cho vọt” khiến cho nhiều bậc cha mẹ coi chuyện đánh con cái là bình thường và cho rằng đó là quyền của họ. Một số nghiên cứu chỉ ra, gần 70% trẻ em thừa nhận bị bố

mẹ đánh đập dưới nhiều hình thức. Nhiều vụ trẻ em bị đánh đập dã man được phanh phui, trong đó có không ít trường hợp do cha mẹ thực hiện hành vi bạo lực (Theo: Bảo An, 2018). Có thể nói, vấn nạn bạo lực gia đình cũng đang ảnh hưởng đến suy nghĩ và tinh thần của trẻ em. Hơn nữa, tình trạng cha mẹ chưa quan tâm, ngược đãi con cái, ít chia sẻ, gần gũi, thiếu giám sát con cái cũng là nguyên nhân khiến trẻ dễ trở thành nạn nhân bị lạm dụng, bóc lột, bạo lực, dễ a dua theo những lối sống lệch chuẩn, thậm chí phạm pháp.

Như vậy, không gian gia đình của trẻ đang chịu tác động từ nhiều yếu tố tiềm ẩn tiêu cực, ảnh hưởng đến sự phát triển thể chất, tinh thần của trẻ. Đây cũng là một trong những nguyên nhân của sự gia tăng lệch chuẩn, vi phạm pháp luật của trẻ, do đó đòi hỏi mỗi gia đình nông thôn cần quan tâm, chuẩn bị tốt tri thức, sắp xếp thời gian và cách thức phù hợp trong chăm sóc và giáo dục trẻ em.

3. Không gian xã hội cho trẻ em trong cộng đồng nông thôn

Cộng đồng là không gian xã hội thứ hai ảnh hưởng đến sự phát triển thể chất và tinh thần của trẻ em nông thôn. Các tương tác với các chủ thể trong dòng họ, hàng xóm láng giềng, tổ chức đoàn thể xã hội, đặc biệt là đoàn thanh niên cơ sở giúp trẻ em hình thành suy nghĩ, ứng xử đúng mực với thành viên trong cộng đồng. Việc tạo dựng không gian cộng đồng an toàn, lành mạnh sẽ tạo cơ hội cho trẻ phát triển thể chất, tinh thần khi tham gia vào không gian trường học và môi trường xã hội. Tuy nhiên, mặt trái của sự phát triển kinh tế - xã hội những năm qua ảnh hưởng không nhỏ đến không gian tương tác, giá trị, chuẩn mực của trẻ em trong cộng đồng, nhất là các cộng đồng nông thôn gần khu đô thị, khu công nghiệp.

Nghiên cứu của Hà Việt Hùng (2010), Nguyễn Đức Chiện (2018b) chỉ ra quá trình đô thị hóa, công nghiệp hóa, hiện đại hóa đã dẫn đến không gian vui chơi, trò chơi truyền thống của trẻ trong cộng đồng gần như biến mất. Các tổ chức chính trị như đoàn thanh niên chưa phát huy tốt vai trò tạo ra các hoạt động vui chơi giải trí truyền thống nhằm truyền đạt những giá trị, chuẩn mực tốt đẹp của cộng đồng cho thế hệ trẻ. Theo Đỗ Thị Ngọc Phương (2015), Nguyễn Đức Chiện (2018a), đoàn thanh niên gặp khó khăn trong việc tập hợp thanh niên, thu hút thiếu niên tham gia hoạt động ở cộng đồng... Nguyễn Đức Chiện (2018b) cũng chỉ ra, những cộng đồng nào có tính cố kết, tổ chức chính trị - xã hội hoạt động mạnh thì ở đó sai lệch xã hội của trẻ em thấp hơn so với cộng đồng có tính cố kết xã hội yếu.

Tình trạng thu hẹp dần diện tích đất của không gian công cộng, hoặc tư nhân hóa không gian, dịch vụ giải trí cũng như sự suy giảm vai trò của các tổ chức đoàn thể, thiết chế xã hội ở cộng đồng đã dẫn đến việc trẻ thiếu không gian vui chơi giải trí, không gian tương tác và ảnh hưởng đến sự phát triển thể chất, tâm sinh lý của trẻ. Ở nhiều địa phương, trẻ thường chọn các ngõ hẹp trong xóm để vui chơi, đá bóng, đánh cầu hay đến quán Internet chơi game khi rảnh rỗi, v.v... Trong khi đó, nhiều giá trị, chuẩn mực mới cũng tiềm ẩn những yếu tố tiêu cực, thiếu lành mạnh và các tệ nạn xã hội đang ngày một gia tăng, cùng với việc vận hành các thiết chế xã hội chưa đúng mong đợi của cộng đồng đã ảnh hưởng trực tiếp đến cuộc sống của trẻ. Theo số liệu của Bộ Công an, trong 5 năm (2011-2015), cả nước phát hiện trên 8.200 vụ xâm hại trẻ em với gần 10.000 nạn nhân, tăng 258 nạn nhân so với 5 năm trước đó. Số vụ bị xâm hại tình dục chiếm tới 5.300 vụ và gia tăng xâm

hại tình dục nam. Trước đây, trẻ bị xâm hại thường ở độ tuổi 13-18, thì nay xuất hiện nhiều vụ việc nạn nhân ở lứa tuổi 5-13 tuổi. Trong thực tế, nhiều vụ, thủ phạm lại chính là người có chức có quyền, họ hàng, người thân trong gia đình hoặc quen biết với các em. Nhiều bé gái bị xâm hại nơi công cộng như công viên, ngõ vắng... Những hành vi bạo lực, xâm hại trẻ em chỉ khi chạm ngưỡng hình sự mới bị phát hiện, xử lý cho nên con số nói trên chỉ là phần nổi của tảng băng chìm (Xem: Minh Ngọc, 2017).

Như vậy, không gian tương tác cộng đồng đang chịu nhiều ảnh hưởng của bối cảnh hiện nay, tiềm ẩn nhiều tiêu cực đối với sự phát triển thể chất, tinh thần của trẻ, đòi hỏi mỗi cộng đồng phải có cách thức phù hợp chăm sóc, giáo dục trẻ.

4. Không gian xã hội cho trẻ em trong trường học nông thôn

Nhà trường đóng vai trò hết sức quan trọng trong việc truyền đạt các tri thức khoa học, giá trị, chuẩn mực xã hội cho trẻ em nông thôn. Những năm gần đây, công tác đảm bảo an toàn học đường ngày càng được quan tâm, cơ sở pháp lý ngày càng được hoàn thiện. Năm 2017, Chính phủ ban hành Nghị định số 80/2017/NĐ-CP ngày 17/7/2017 quy định về môi trường giáo dục an toàn, lành mạnh, thân thiện, phòng, chống bạo lực học đường; Bộ Giáo dục và Đào tạo cũng ban hành Quyết định số 5886/QĐ-BGDĐT ngày 28/12/2017 về Chương trình hành động phòng, chống bạo lực học đường trong các cơ sở giáo dục mầm non, giáo dục phổ thông, giáo dục thường xuyên giai đoạn 2017-2021 và một số văn bản quy định về phòng, chống bạo lực học đường.

Việc tạo dựng một không gian nhà trường tốt sẽ giúp trẻ em phát triển toàn diện thể chất và tinh thần. Sự tương tác với các chủ thể trong nhà trường, giữa thầy cô

giáo và học sinh giúp các em tiếp thu chuẩn mực, giá trị, tri thức khoa học và hình thành nhân cách đúng với mong đợi của xã hội. Tuy nhiên, sự thiếu thốn cơ sở vật chất, vấn nạn bạo hành học đường hiện nay đang ảnh hưởng không nhỏ đến nhân cách trẻ em nông thôn. Nguyễn Đức Chiện (2018b) chỉ ra tình trạng thiếu thốn trang thiết bị học tập, thực hành, sân luyện tập các môn thể thao, khu vui chơi giải trí của trẻ em. Kết quả khảo sát của Viện Tâm lý học (2014) tại một số trường phía Bắc và miền Trung cho thấy, có một tỷ lệ đáng kể học sinh từng là nạn nhân của bạo lực học đường, học sinh là thủ phạm của bạo lực, vừa là thủ phạm vừa là nạn nhân của bạo lực học đường. Theo thống kê gần đây của Bộ Giáo dục và Đào tạo, trung bình trong một năm học, cả nước xảy ra gần 1.600 vụ học sinh đánh nhau ở trong hoặc ngoài trường học, đây là con số các vụ bạo lực học đường đã bị phát hiện (Theo: Thảo Anh, 2019).

Nguyễn Thị Minh Sao (2015), Phan Đức Nam (2016) chỉ ra nạn bạo lực học đường vẫn tồn tại trong nhà trường và giá trị của học sinh ở môi trường học đường hiện nay đã có những thay đổi lớn so với trước đây, đây cũng là lý do gây ra bạo lực với bạn bè. Chỉ trong quý I/2019 có 310 vụ bạo lực học đường trên toàn quốc, chủ yếu là ở lứa tuổi trung học cơ sở và trung học phổ thông (Xem: Nhật Hồng, 2019). Bạo lực học đường còn xảy ra từ chính giáo viên bạo hành học sinh (Xem: Tiến Thành, 2018) và hình thức bạo hành thể chất từ phía giáo viên đối với trẻ còn nghiêm trọng hơn ở bậc giáo dục mầm non. Học sinh không chỉ hứng chịu bạo lực về thể chất từ phía giáo viên mà bạo lực về tinh thần cũng khá phổ biến.

Một nghiên cứu do UNICEF thực hiện năm 2015 tại Việt Nam cho thấy, hơn một

nửa học sinh không thích trường học vì lý do bạo lực, bao gồm xâm hại thể chất và lời nói bởi giáo viên và bạn bè. Kết quả khảo sát 417 học sinh cho thấy, 34% đã từng bị giáo viên và những người lớn khác ở trường xúc phạm bằng lời nói nhiều hơn một lần, 59% đã chứng kiến những cảnh tượng này xảy ra trong trường học trong vòng 12 tháng qua. Khi được hỏi về trừng phạt thể chất, 18% số học sinh trả lời khảo sát cho biết các em đã từng trải qua hình thức kỷ luật này nhiều hơn một lần và 37% số học sinh cho biết đã từng chứng kiến việc này (Lesley Miller, 2018). Bên cạnh đó, vấn nạn lạm dụng tình dục vẫn tiếp diễn trong nhà trường. Kết quả nghiên cứu của Tổ chức Plan quốc tế tại Việt Nam cho thấy, trong số hàng nghìn trẻ em được hỏi có 31% số em gái vị thành niên từng bị quấy rối tình dục nơi công cộng (Xem: Minh Ngọc, 2017).

Có thể nói, không gian tương tác học tập, vui chơi giải trí của trẻ em trong nhà trường thiếu thốn, cùng việc điều tiết, kiểm soát của thiết chế nhà trường chưa thực hiện tốt chức năng đã dẫn đến sai lệch giá trị, chuẩn mực gia tăng trong không gian nhà trường. Thực tế này ảnh hưởng không nhỏ đến sự phát triển thể chất, tinh thần và trí tuệ của mỗi trẻ em, đòi hỏi xã hội phải sớm có biện pháp khắc phục.

5. Một số nhận xét và kết luận

Phân tích trên cho thấy bức tranh về không gian xã hội của trẻ em nông thôn trong bối cảnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa. Mỗi gia đình, cộng đồng và nhà trường đều quan tâm tạo dựng một không gian an toàn, lành mạnh để phát triển thể chất, tinh thần và trí tuệ trẻ em, nhưng cũng không tránh khỏi những hạn chế cũng như những tác nhân tiêu cực trong cuộc sống của trẻ em nông thôn hiện nay.

Cuộc sống mưu sinh xa nhà của nhiều cha mẹ cũng hạn chế sự tương tác trực tiếp với con cái để truyền thụ các giá trị, chuẩn mực truyền thống của gia đình, xã hội. Trong khi đó, nhiều cha mẹ gần gũi con cái hàng ngày nhưng lại thiếu kiến thức về kỹ năng sống và giới tính để giáo dục cho trẻ. Sự phát triển công nghệ thông tin và sự lan truyền các giá trị văn hóa bên ngoài, vẫn nạn bạo lực trong gia đình cũng chi phối đến sự phát triển thể chất, tinh thần và trí tuệ trẻ em nông thôn.

Môi trường, không gian nhà trường vẫn còn tồn tại nhiều bất cập. Việc thiếu trang thiết bị học tập, không gian luyện tập thể thao, vui chơi cho các em; giáo viên chưa đảm nhiệm tốt vai trò truyền đạt chuẩn mực đạo đức xã hội, tri thức, kỹ năng sống cho học sinh; vẫn nạn lạm dụng tình dục, bạo lực học đường vẫn tiếp diễn đã ảnh hưởng tiêu cực đến hoạt động tương tác học tập và phát triển nhân cách của trẻ. Trong khi đó, không gian cộng đồng cho trẻ em nông thôn cũng đang bị chi phối. Sự thu hẹp dần không gian công cộng; sự suy yếu của hệ giá trị, chuẩn mực và kiểm soát của các thiết chế truyền thống (dòng họ, xóm làng, các tổ chức xã hội) đã tạo cơ hội cho những giá trị, chuẩn mực tiêu cực thấm thấu vào trẻ và gia tăng sai lệch, vi phạm pháp luật của trẻ.

Có thể nói, những bất cập trong không gian gia đình, nhà trường, cộng đồng có ảnh hưởng rất lớn đến sự phát triển thể chất, tinh thần, trí tuệ trẻ em. Việc tạo dựng không gian xã hội lành mạnh cho trẻ em trong bối cảnh Việt Nam chuyển đổi là rất cấp thiết, cần phải có sự quan tâm, phối kết hợp giữa gia đình, cộng đồng và nhà trường. Để làm được điều đó, chúng tôi đưa ra một số gợi mở như sau:

- Đối với gia đình: Cha mẹ nên hạn

chế mưu sinh xa nhà, ưu tiên lựa chọn hoạt động kinh tế tại các khu công nghiệp, đô thị lân cận để có điều kiện chăm sóc và giáo dục con cái.

- Đối với cộng đồng: Phát triển kinh tế, cải thiện cơ sở hạ tầng, dịch vụ xã hội nông thôn để giảm dân di cư. Đô thị hóa, công nghiệp hóa nhưng không làm thu hẹp không gian công cộng. Phát huy vai trò của thiết chế xã hội truyền thống trong việc truyền thụ hướng các em đến các giá trị, chuẩn mực truyền thống và hiện đại phù hợp; kiểm soát hành vi lệch chuẩn, vi phạm pháp luật của trẻ em, nâng cao vai trò của dư luận xã hội trong cộng đồng đối với những hành vi lệch chuẩn của các chủ thể trong cộng đồng đối với trẻ em.

- Đối với nhà trường: Hoàn thiện cơ sở hạ tầng cùng với hiện đại hóa trang thiết bị học tập; nâng cao đạo đức nghề nghiệp của giáo viên; tạo không gian xã hội, không gian luyện tập vui chơi giải trí cho học sinh để xây dựng tinh thần đoàn kết, tương trợ giúp đỡ trong học sinh, giảm thiểu sự khác biệt xã hội và mâu thuẫn giữa các nhóm học sinh; kiểm soát chặt chẽ những hành vi sai lệch trong không gian nhà trường.

Tóm lại, không gian xã hội của trẻ em nông thôn đang bị tác động bởi quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa; sự phát triển thể chất, tinh thần và trí tuệ của trẻ em có thể sẽ không đi đúng hướng mong đợi của gia đình và xã hội, điều này đe dọa sự thịnh vượng và phát triển bền vững đất nước. Thực tế này đòi hỏi sự quan tâm vào cuộc đồng bộ, trách nhiệm, quyết liệt của cả hệ thống chính trị, nhất là nhà trường, các địa phương và từng gia đình nhằm tạo ra không gian xã hội lành mạnh và an toàn nhất cho trẻ em nông thôn trong bối cảnh đất nước đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hội nhập quốc tế □

Tài liệu tham khảo

1. Bảo An (2018), *Gần 70% trẻ em Việt Nam bị cha mẹ bạo hành*, <http://www.hoinongdan.org.vn/sitepages/news/1145/72301/gan-70-tre-em-viet-nam-bi-cha-me-bao-hanh> truy cập 10/9/2019.
2. Thảo Anh (2019), *Ngăn chặn từ gốc tình trạng bạo lực học đường*, <http://nhandan.com.vn/chinhtri/item/39791102-ngan-chan-tu-goc-tinh-trang-bao-luc-hoc-duong.html> , truy cập 23/5/2019.
3. Đỗ Thị Bình, Lê Ngọc Văn, Nguyễn Linh Khiếu (2002), *Gia đình Việt Nam và người phụ nữ trong gia đình thời kỳ Đổi mới*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
4. Nguyễn Đức Chiện (2012), “Một số vấn đề xã hội bức thiết đối với thiết chế hôn nhân và gia đình Việt Nam hiện nay”, *Tạp chí Xã hội học*, số 2.
5. Nguyễn Đức Chiện (2018a), *Mạng lưới xã hội trong phát triển kinh tế hộ gia đình nông thôn đồng bằng sông Hồng thời kỳ đổi mới*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
6. Nguyễn Đức Chiện (2018b), “Rào cản và thách thức trong phát triển giáo dục phổ thông ở vùng miền núi Tây Bắc hiện nay”, *Tạp chí Dân tộc học*, số 4.
7. Nhật Hồng (2019), *Bạo lực học đường: Phối hợp phòng chống chưa theo kịp với thực tế*, <https://dantri.com.vn/giao-duc-khuyen-hoc/bao-luc-hoc-duong-phoi-hop-phong-chong-chua-theo-kip-voi-thuc-te-20190519113512129.htm>
8. Vũ Tuấn Huy (2006), “Những vấn đề của gia đình Việt Nam trong quá trình biến đổi xã hội theo xu hướng công nghiệp hóa và hiện đại hoá”, *Tạp chí Xã hội học*, số 2.
9. Hà Việt Hùng (2010), “Công nghiệp hóa, hiện đại hóa và biến đổi gia đình”, *Tạp chí Xã hội học*, số 3.
10. Phan Đức Nam (2016), *Niềm tin trong giáo dục*, Đề tài cấp cơ sở Viện Xã hội học.
11. Minh Ngọc (2017), *Chung tay tạo môi trường an toàn cho trẻ*, <http://www.hanoimoi.com.vn/Tin-tuc/Doi-song/870216/chung-tay-tao-moi-truong-an-toan-cho-tre>, truy cập ngày 23/5/2019.
12. Lesley Miller (2018), *Khuyến khích kỷ luật tích cực trong trường học*, <https://www.unicef.org/vietnam/vi/th%C3%B4ng-c%C3%A1o-b%C3%A1o-ch%C3%AD/khuy%E1%BA%BFn-kh%C3%ADch-k%E1%BB%B7-lu%E1%BA%ADt-t%C3%ADch-c%E1%BB%B1c-trong-tr%C6%B0%E1%BB%9Dng-h%E1%BB%8Dc>
13. Nguyễn Thị Minh Phương (2013), “Thời kỳ vị thành niên: mối quan hệ gắn kết cha mẹ giữa con cái và vai trò giáo dục của gia đình”, *Tạp chí Xã hội học*, số 4.
14. Đỗ Thị Ngọc Phương (2015), “Vai trò của các tổ chức xã hội tham gia giám sát thực hiện quyền trẻ em - Một vài khuyến nghị”, *Tạp chí Xã hội học*, số 2.
15. Nguyễn Thị Minh Sao (2015), “Tình trạng bạo lực của giáo viên đối với học sinh: một phân tích xã hội học”, *Tạp chí Xã hội học*, số 4.
16. Tiến Thành (2018), *Cô giáo phạt học sinh 231 cái tát” nhập viện cấp cứu trong tình trạng khủng hoảng*, <https://dantri.com.vn/giao-duc-khuyen-hoc/co-giao-phat-hoc-sinh-231-cai-tat-nhap-vien-cap-cuu-trong-tinh-trang-khung-hoang-20181128172055126.htm>
17. Nghiêm Thị Thủy (2015), “Tác động của bố mẹ đi lao động ở nước ngoài tới sự phát triển của trẻ em trong gia đình”, *Tạp chí Xã hội học*, số 3.